

Przystanek historia

<https://przystanekhistoria.pl/pa2/tematy/armia-czerwona/78211,Oswobodzenie-niemieckich-obozow-koncentracyjnych-przez-wojska-sowieckie.html>

Fot. z zasobu IPN

ARTYKUŁ

Oswobodzenie niemieckich obozów koncentracyjnych przez wojska sowieckie

OKRES HISTORYCZNY

(1939-1945) II wojna światowa

Autor: PAWEŁ KOSIŃSKI 27.01.2021

Niemieckie obozy koncentracyjne (KL, do 1939 r. jedyny typ obozów hitlerowskich) przed wojną były narzędziem izolowania i wyniszczenia niemieckiej opozycji antyhitlerowskiej, a w czasie wojny instrumentem terroru,

eksploatacji siły roboczej i realizacji programu ludobójstwa podbitych narodów Europy oraz miejscem zbrodniczych eksperymentów medycznych.

Ustalenie dokładnej liczby więźniów i ofiar niemieckich obozów jest niemożliwe: hitlerowcy w znacznym stopniu zatarli ślady zbrodni. Przyjmuje się, że z ok. 8,9 mln więźniów obozów i ośrodków zagłady zginęło co najmniej 7,2 mln - 81% (z ok. 5 mln więźniów-obywateli Polski zginęło ok. 3,5 mln).

Niemieckie obozy koncentracyjne zostały utworzone z inicjatywy Hermanna Göringa i Heinricha Himmlera. Formalną podstawę ich istnienia dały dwa rozporządzenia prezydenta Rzeszy z 28 lutego 1933 r. (wydane po podpaleniu Reichstagu): *O ochronie narodu i państwa (Die Verordnung des Reichspräsidenten zum Schutz von Volk und Staat* (zob. *Reichsgesetzblatt [RGBl]*, T. 1 1933, Nr 17, s. 83) oraz *O zdradzie narodu niemieckiego i przygotowaniu zdrady głównej (Die Verordnung des Reichspräsidenten gegen Verrat am Deutschen Volke und hochverräterische Umtriebe*, (zob. *RGBl I* 1933, Nr 18, s. 85), którymi „chwilowo” - w istocie do końca III Rzeszy - zawieszono konstytucyjne swobody obywatelskie oraz umożliwiono stosowanie tzw. aresztu prewencyjnego.

Dzieci - więźniowie obozu koncentracyjnego Auschwitz-Birkenau opuszczają teren obozu macierzystego (tzw. KL Auschwitz I) po uwolnieniu przez wojska sowieckie. Idą między dwoma ogrodzeniami z drutu kolczastego rozwieszonego na betonowych słupach. Na przodzie najmłodsze dzieci trzymające się za ręce, część ubrana w pasiaki... Fot. z zasobu IPN

Obóz na Majdanku po oswobodzeniu przez Armię Czerwoną, lipiec 1944. Piec krematorium z wysuwaną żelazną szuflą do kremacji zwłok; na ziemi widać szczątki spalonych zwłok. Fot. z zasobu IPN

Niemieckie obozy koncentracyjne...

Pierwszym niemieckim obozem koncentracyjnym był utworzony 3 marca 1933 r. KL Nohra. 13 marca 1933 r. powstał KL Dachau, 21 marca 1933 r. – KL Oranienburg. Pierwotnie obozy koncentracyjne były nadzorowane przez niemiecką policję bądź *Sturmabteilungen der NSDAP* (SA), w czerwcu 1934 r. wyłączny nadzór nad nimi przejęły *Schutzstaffel der NSDAP* (SS). Po wybuchu wojny stale rozbudowywano istniejące już obozy na terenie Niemiec i organizowano nowe na obszarach okupowanych. Liczne niemieckie obozy koncentracyjne na okupowanych obszarach Europy Środkowej i Wschodniej (w tym głównie na ziemiach polskich) miały przede wszystkim służyć hitlerowskiemu planowi likwidacji elit podbitych krajów, zdławieniu ruchu oporu, a następnie

wyniszczeniu ludności żydowskiej i słowiańskiej zgodnie z planami niemieckiej kolonizacji tych ziem (tzw. Generalny Plan Wschodni). Przy lokalizacji obozów brano pod uwagę dogodne położenie (sprzyjające wyniszczeniu uwięzionych oraz ułatwiające transport i skracające czas jego trwania).

Na terenie okupowanych Niemiec w sowieckich obozach specjalnych przeznaczonych dla więźniów politycznych NKWD niejednokrotnie osadzani byli świeżo oswobodzeni więźniowie hitlerowskich obozów koncentracyjnych. Dwa z nich (na 10 istniejących) wykorzystywały infrastrukturę dawnych obozów niemieckich.

Ogółem w latach II wojny światowej na terenie Rzeszy Niemieckiej (według okupacyjnych granic narzuconych przez Niemcy) istniało 19 obozów koncentracyjnych (nie licząc podobozów, komand pracy itp.): Arbeitsdorf-Fallersleben, Auschwitz, Birkenau, Monowitz, Bergen-Belsen, Buchenwald, Dachau, Flossenbürg, Gross-Rosen, Hinzert, Mauthausen, Mittelbau, Moringen, Natzweiler/Struthof-Guttenbach/Neckaretz, Neuengamme, Niederhagen/Wewelsburg, Ravensbrück, Sachsenhausen, Stutthof; w Generalnym Gubernatorstwie trzy: Lublin-Majdanek, Plaszow i Warschau; w Komisariacie Rzeszy Wschód trzy: Kaiserwald, Kauen i Vaivara oraz w okupowanej Holandii Herzogenbusch-Vught. Według granic dzisiejszych – oprócz wyżej wymienionych – na terenie Polski znajdowały się obozy: Auschwitz, Birkenau, Monowitz, Gross-Rosen i Stutthof. Dokładna liczba więźniów i ofiar niemieckich obozów koncentracyjnych nie jest możliwa do ustalenia, gdyż hitlerowcom udało się w znacznym stopniu zatrzeć ślady zbrodni. Przyjmuje się, że z ok. 8,9 mln więźniów obozów i ośrodków zagłady zginęło co najmniej 7,2 mln, tj. 81 proc. (z ok. 5 mln więzionych obywateli państwa polskiego zginęło ok. 3,5 mln).

Grupa dzieci opuszcza barak nr 2 obozu koncentracyjnego Auschwitz-Birkenau po oswobodzeniu obozu przez Armię Czerwoną, 27 stycznia 1945 r. Reprodukacja kadru z sowieckiej kroniki filmowej. Fot. z zasobu IPN

Obóz na Majdanku po oswobodzeniu przez Armię Czerwoną, lipiec 1944. Piece do kremacji i leżące na ziemi szczątki spalonych zwłok. Fot. z zasobu IPN

...i ich wyzwalenie przez armię sowiecką

Niemieckie obozy koncentracyjne, ale nie zawsze wcześniej ewakuowani więźniowie, były stopniowo wyzwalone wraz z posuwaniem się wojsk alianckich. Armia Czerwona ma na swoim koncie wyzwolenie 12 obozów. Były to chronologicznie:

- 28 czerwca 1944 r. – KL Vaivara (istniał w latach 1943-1944, pierwszy wyzwolony obóz niemiecki), w obozie oswobodzona została niewielka liczba więźniów, którzy uniknęli niemieckiej „ewakuacji”;
- 23 lipca 1944 r. – KL Majdanek (istniał w latach 1941-1944), w obozie oswobodzonych zostało ok. 1000 więźniów, po zajęciu obozu Sowieci na jego terenie natychmiast utworzyli obóz filtracyjny NKWD dla żołnierzy AK i NSZ;

- 1 sierpnia 1944 r. – KL Kauen (istniał w latach 1943–1944), w obozie oswobodzonych zostało ok. 2000 więźniów, po zajęciu obozu Sowieci na jego terenie przywrócili istniejące tam w latach 1940–1941 więzienie NKWD, które działało do 1948 r.;
- 13 października 1944 r. – KL Kaiserwald (istniał w latach 1943–1944), w obozie nie było już więźniów;
- 20 stycznia 1945 r. – KL Plaszow (istniał w latach 1943–1944), w obozie nie było już więźniów;
- 27 stycznia 1945 r. – KL Auschwitz (istniał w latach 1940–1945), KL Birkenau (istniał w latach 1941–1945) i KL Monowitz (istniał w latach 1942–1945), w obozach oswobodzonych zostało około 7–9 tys. więźniów (w tym ok. 500 dzieci), po zajęciu obozów Sowieci wykorzystali ich infrastrukturę do utworzenia dwóch obozów przejściowych NKWD dla jeńców niemieckich (obóz na terenie KL Auschwitz funkcjonował do jesieni 1945 r., na terenie KL Birkenau – do wiosny 1946 r.), ponadto na terenie KL Auschwitz powstał obóz Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego;
- 13 lutego 1945 r. – KL Groß-Rosen (istniał w latach 1940–1945), w obozie nie było już więźniów, po zajęciu obozu Sowieci na jego terenie utworzyli tajne więzienie NKWD, które istniało do 1947 r.;
- 22 kwietnia 1945 r. – KL Sachsenhausen (istniał w latach 1936–1945), w obozie nie było już więźniów, po zajęciu obozu Sowieci na jego terenie utworzyli obóz dla niemieckich jeńców wojennych (istniał w latach 1945–1949) oraz Obóz Specjalny nr 7 (od 1948 r. Obóz Specjalny nr 1) przeznaczony dla więźniów politycznych NKWD (wszyscy Niemcy podejrzewani o opór przeciwko sowieckiej okupacji, dezercerzy z Armii Czerwonej lub żołnierze sowieccy podejrzewani o bratanie się z Niemcami) istniał w latach 1945–1950, ponadto na terenie KL Sachsenhausen utworzono szpital dla żołnierzy Armii Czerwonej zarażonych chorobami wenerycznymi;
- 30 kwietnia 1945 r. – KL Ravensbrück (istniał w latach 1939–1945), w obozie oswobodzonych zostało 2–3 tys. kobiet oraz kilkuset mężczyzn;
- 9 maja 1945 r. – KL Stutthof (istniał w latach 1939–1945), w obozie oswobodzonych zostało ok. 100 więźniów.

**Chłopiec - jeszcze przed kilkoma
chwilami więzień obozu
koncentracyjnego Auschwitz-
Birkenau. Po oswobodzeniu
obozu przez Armię Czerwoną, 27
stycznia 1945 r. Reprodukacja
kadru z sowieckiej kroniki
filmowej. Fot. z zasobu IPN**

Na zakończenie warto dodać, że w sowieckich obozach specjalnych przeznaczonych dla więźniów politycznych NKWD na terenie okupowanych Niemiec niejednokrotnie osadzani byli świeżo oswobodzeni więźniowie hitlerowskich obozów koncentracyjnych. Dwa z nich (na 10 istniejących) wykorzystywały infrastrukturę dawnych obozów niemieckich. Obok wspomnianego już Obozu Specjalnego nr 7/nr 1 umieszczonego na terenie KL Sachsenhausen był to Obóz Specjalny nr 2 umieszczony na terenie wyzwolonego przez Amerykanów 11 kwietnia 1945 r. KL Buchenwald (oswobodzono wówczas ok. 21 tys. więźniów), który istniał w latach 1945–1950.

COFNIJ SIĘ